

Cácora jde do lesa

Alena Mornštajnová vydala nový román *Les v domě*, který se liší od předchozích próz. Hlavně svou naléhavostí a intenzitou.

RADIM KOPÁČ

Sovy do Atén, dříví do lesa? Představovat Alenu Mornštajnovou (1963) zdejšímu čtenářskému publiku není třeba. A nejen tomu zdejšímu: autorčiny knihy, vydávané od roku 2013, pět pro dospělé a tři pro děti, mají překlady do víc než dvacítiky jazyků. Přičemž třetí položka v její bibliografii, román *Hana* (2017), zajistila autorce obratem pevnou pozici v kánonu české literatury minimálně po devětaosmdesátém roce.

Před pár dny vydala Mornštajnová novinku, román s vyložené magickým názvem *Les v domě*. A nejde jen o tu titulní magii – ta kniha je jiná. Jiná než *Hana* nebo *Tiché roky* (2019), prózy, jež filtrovaly přes osudy vybraných, vesměs bezpříznakových, netypizovaných, prostě „malých“ postav ty „velké“ československé dějiny od třicátých let po devětaosmdesátý rok; jiná než *Listopád* (2021), kde si autorka vyzkoušela „co by, kdyby“ čili kontrafaktní fikci, v níž místo listopadového „sametu“ vrazí do zdejší politiky a společnosti brutální, neostaliniistický teror. V té jinakosti autorčiny novinky je ale na prvním místě to hlavní: značná naléhavost, intenzita, síla. Tématu i podání.

Všecko to věř

Poslední kapitola románu *Les v domě* se jmenuje „Lež v domě“. Je to rozdíl jediného písmena, ale významy jsou tady skryté minimálně dva: lhaní – a poloha vleže, spojovaná jednak se spán-

Alena Mornštajnová v knize *Les v domě* otevírá nové téma

FOTO MAFRA - ANNA KOVAČIČ

kem, jednak s možným sexuálním potýkáním. Přesně o tohle v románu jde. O závrtné, nepřesné, incestně-pedofilní verzi – mezi všemi těmi vytěsňenými, nechtěnými a obávanými položkami první řady. Takže o co v tom příběhu jde?

Všech tři sta stránek knihy vypráví hlavní hrdinka; v textu nemá jméno, v očích druhých je buď „cácora“, anebo „holka“, přičemž obě ta označení mají stejný významový kořen, a to dost nelí-

chotivý: prostitutka, děvka. Vyprávění zabírá zhruba první dvě dekády jejího života. Je ročník 1991 – a tehdy se nerozpadl jenom Sovětský svaz, tehdy se začala rozpadat, hroutit pod nejrůznějšími vnějšími tlaky především ona. Cącora má totiž matku a babičku. Ta první ji zbaběle odmítá, ignoruje, ta druhá ji chce rovnou znicotnit, zničit, vygumovat z reality. Permanentně ji buzeruje, ponižuje, trápí. Zoufalé jsou ale obě. Jenže zatímco mat-

ka obrací nenávist čím dál častěji proti sobě, zvolna se vytrácí, rozpouští v tragických únicích, nejčastěji rozněcovaných alkoholem – babička se od počátku krutě mstí.

Vlastně to není babička, je to protivná, zlovolná bába; dáblskou nenávistí prorostlá čarodějnice. Jmenuje se paradoxně Anděla. Jed plive jako žiravinu na všechny strany: po své vnučce, po své dceři, po jejím manželovi. Jen na toho svého si netroufne – jako by nad ní měl jistou moc. Jako by ji, možná proti její vůli, kdysi do něčeho zavětil a zavázal si ji věčným mlčením. Bába sice nepoví, ale všecko to v ní vě.

Nadějně poznání

Kdo poví, je cącora. Vybředne z toho domu smutku, z toho prokletého stavení. Opustí ten haunted house, to patologické třígenerační soužití. A začne zvolna zrát, dorůstat, trochu se sbírat, reflektovat vlastní pozici. Jenže vzor matky, a hlavně báby nemizí, nadále se do jejího života ostře propisuje, nadále ji ochromuje. Nutí ji žít dál ve lži, v sebeklamu. A to za cenu jisté vydědění, fatální cacoriny samoty – a taky jejího krutého nezájmu o bolest druhých. Hlavně mužů. Vůbec muži jsou v tom románu podání jako málem neviditelní: slabí a bezmocní. Osudově harrující, prchající před svou mírou odpovědnosti. Odpadávají, prohrávají.

Typicky cacorin otec-neotec, který prostě vzal jednoho dne od rodiny roha. Výjimkou je hostinský, u nějž cącora začne pracovat, a pak samozřejmě její děda, přesněji dědek, jehož formát je vyložené přízračný, děsivý, mimo jiné proto, že pořád temně mrmlá. Jako by někoho nebo něco zaklánil. To mrmlání, které zní na pozadí celého příběhu, si nakonec vezme s sebou do hrobu. Jenže podvědomí, ten temný

a zlověstně ševelící les, se umlčet nenechá a nedá. Dere se větve do oken baráku. Podobně jako v *Tichých rocích*, kde hlavní hrdinka procházela příběhem zdánlivě nemá. Než konečně promluvila. V *Les v domě* promluví závěrem jasnou řečí cącora – a její slova, obratem přetavená v radikální čin, jsou očistná, aspoň dočasně úlevná...

Alena Mornštajnová napsala komorní psychologickou prózu s prvky tajemství i hrůzy. Vlastně je to plíživý, místy velmi funkčně symbolicky vyztužený horor o pecku, které jednomu, přesněji jedné způsobují ti druzí. Spolu s *Hanou* autorčina nejlepší kniha.

Mimochodem ti druzí, přesněji ty druhé – autorčiny kolegyně spisovatelky, zejména ty, jež publikují pod hlavičkou brněnského Hosta – jako by v jistých bodech nebo fasetách toho románu rezonovaly. Třeba v názvech kapitol („Před povodní“), třeba v profilování vybraných postav – podobně agresivní, nenávistnou bábu napsala nedávno Petra Soukupová v románu *Nikdo není sám*; podobně týraného jedince, jakým je u Mornštajnové neobhá cącora, vymodelovala Viktorie Hanišová v próze *Neděle odpoledne*; podobně dramatický motiv sexuálního zneužívání, notabene nezletilých, rozehrála Petra Dvořáková v novele *Zahrada*. Jako by tím Mornštajnová říkala, že jim všem drží palce. Že táhnou za jeden provaz. Že témata, co otvírají, jsou důležitá. Víc než důležitá. Že je nutné tohle psát. A číst. Abychom to nemuseli žít. U autorky, jež prodává statisíce výtisků svých knížek, docela nadějně poznání.

Alena Mornštajnová:
Les v domě

Brno, Host 2023, 304 s.

.....
Autor je literární kritik